

FINANČNÍ NÁSTROJE OCHRANY PŘÍRODY A PASTVA OVCÍ A KOZ

FINANCIAL INSTRUMENTS FOR NATURE MANAGEMENT AND SHEEP AND GOAT GRAZING

FIŠER, F.

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Nuselská 39, 140 00 Praha 4, ČR

ÚVOD

V podmínkách střední Evropy většina bezlesí vznikla druhotně hospodařením. Chráněná území, jejichž součástí je bezlesí, nejsou výjimkou. Především druhotně vzniklé travní porosty se staly vhodným biotopem pro řadu nových druhů, které se v původní lesní krajině nevyskytovaly nebo jejich rozšíření bylo velmi omezené. Roztříštěná pozemková držba a rozdílné přístupy jednotlivých hospodářů spolu s podmínkami dané prostředím (půda, srážkové poměry, oslunění atd.) celý tento proces obohacení přírody umocnily. Intenzivnějším využíváním v druhé polovině 20 století byl nastoupen proces, který vedl k druhotnému ochuzení většiny travních porostů. Cenné travní porosty začaly být chráněny ve vymezených územích (národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní rezervace a přírodní památky). Jedním z poslání chráněné krajinné oblasti je ochrana harmonicky utvářené krajiny s charakteristicky vyvinutým reliéfem. Šetrné hospodaření bývá ve srovnání s konvenčním méně výnosné a navíc zachované cenné druhotně bohaté travní porosty se nacházejí i v produkčně méně výnosných oblastech. Chov ovcí a koz je v Čechách v porovnání s chovem skotu méně rozšířen a těžiště chovu je v karpatské oblasti. Přesto například údržba stepních lokalit je pastvou ovcí a koz nejvhodnější. Šetrné hospodaření na travních porostech je v České republice podporováno z veřejných financí především z Programu péče o krajinu a z Horizontální plánu rozvoje venkova ČR 2004-2006 (především agroenvironmentálními programy). V novém programovacím období Evropské unie k těmto zdrojům přibude Operační program životní prostředí.

PROGRAM PÉČE O KRAJINU

Program péče o krajinu (dále PPK) již od roku 1996, kdy vznikl, podporuje vedle výsadeb rozptýlené zeleně a původních druhů lesních dřevin většinou vyčleněných prostředků šetrné hospodaření na druhotně bohatých travních porostech. V průběhu deseti let jeho existence se, od podpory aktivit ve volné krajině, posunulo těžiště do zvláště chráněných území. V současné době je na PPK vyčleňováno cca 200 mil. Kč ročně. PPK je rozdělen na dva podprogramy a to Podprogram péče o krajinu a Podprogram péče o zvláště chráněné části přírody a ptačí oblasti. Podpora pastvy ovcí a koz je obsažena v obou podprogramech. Pro PPK každoročně Ministerstvo životního prostředí vydává směrnici.

Podprogram péče o krajinu je územně zacílen do volné („nechráněné“) krajiny. Žadatelem může být organizační složka státu, fyzická osoba nebo právnická osoba s právním vztahem k pozemkům. Z pověření vlastníka či nájemce pozemku může být žadatelem i jiná fyzická nebo právnická osoba. Sběrným místem pro podávání žádostí v rámci tohoto podprogramu jsou jednotlivá krajská střediska Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (dále AOPK ČR). Po vyhodnocení shromážděných žádostí AOPK ČR, případně MŽP vydává rozhodnutí o udělení dotace.

Pastva ovcí a koz je podporována v rámci opatření Udržení kulturního stavu krajiny v předmětu podpory Vytváření podmínek pro zachování významných biotopů s přirozeným výskytem alespoň jednoho stanoviště odpovídajícího druhu uvedeného v černém a červeném seznamu cévnatých rostlin České republiky. Extenzivní pastva ovcí a koz může být podpořena do výše 10.000,- Kč/ha bez DPH. Obvyklou cenou pastvy ovcí a koz na ha je 6.000,- Kč/ha. Do obvyklé ceny nejsou zahrnuty náklady na ohradníky (popř. pastevece) a sečení nedopasků. Pokud je přiznána podpora nad obvyklou cenu musí být jednoznačně popsány stížené podmínky a při posuzování takovéto žádosti bere AOPK ČR na zřetel i význam opatření z pohledu ochrany daného druhu nebo biotopu v regionu a při rozsáhlejších opatření i na celorepublikové úrovni. AOPK ČR má povinnost provádět průběžnou kontrolu během realizace opatření a následnou kontrolu i v minulých letech realizovaných opatření. V případě zjištění porušení podmínek uvedených v příslušném rozhodnutí o udělení podpory má AOPK ČR právo uložit opatření k nápravě na vlastní náklady žadatele.

Podprogram péče o zvláště chráněné části přírody a ptačí oblasti je územně zacílen do chráněné krajiny (národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní památky, národní přírodní rezervace a ptačí oblasti). Příjemcem dotace jsou správy národních parků a AOPK ČR. Finanční prostředky jsou využívány na realizaci opatření vyplývajících z plánů péče. Podprogram nemá žadatelský charakter, přesto je možné se obrátit na příslušnou správu NP nebo CHKO s návrhem opatření. K provedení konkrétního opatření uzavírají příslušné správy NP nebo CHKO smlouvu o dílo. Od roku 2006 je možné uzavírat i víceleté smlouvy. Upřednostňováni jsou při zajišťování opatření vlastníci a nájemci pozemků. Pro územní zacílení opatření vyplývajících z plánů péče má AOPK ČR následující kritéria:

- I. zóna CHKO, NPR a NPP, PR a PP na území CHKO nebo nacházející se na pozemcích určených pro účely obrany státu, schválený národní seznam evropsky významných lokalit,
 - II. zóna CHKO, biotopy silně a kriticky ohrožených druhů, ÚSES nadregionálního, regionálního a místního významu, památné stromy,
 - III. zóna CHKO, biotopy ohrožených druhů,
- ostatní zvláště chráněné fenomény.

Pastva ovcí a koz je podporována v rámci Opatření zajišťující existenci částí přírody, pro jejichž ochranu byla předemtná území zřízena nebo existenci zvláště chráněného druhu. Extenzivní pastva ovcí a koz může být podpořena do výše 15.000,- Kč bez DPH. Pokud má být podpořena pastva nad obvyklou cenu 6.000,- Kč/ha musí AOPK ČR jednoznačně popsat stížené podmínky hospodaření a významnost opatření pro zachování daného druhu nebo biotopu z pohledu regionu, případně celé republiky. Podmínky pastvy jsou specifikovány ve smlouvě o dílo. Přebírání provedených prací probíhá u každé smlouvy na místě. V případě zjištění nedostatků je v rámci protokolu o převzetí náležitě upravena cena.

OPERAČNÍ PROGRAM ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Operační program životní prostředí rozpracovává prioritu „Ochrana a zlepšení kvality životního prostředí“ prioritní osy „Životní prostředí a dostupnost“ Národního rozvojového plánu pro období 2007 – 2013 a priority „Životní prostředí a dostupnost dopravy“ Národního strategického referenčního rámce ČR 2007 – 2013“. Operační program Životní prostředí vytváří rámec pro přípravu projektů, které mohou být spolufinancovány ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti. Operační program životní prostředí navazuje na program Infrastruktura z rozpočtového období 2000-2006 (pro ČR od r. 2004).

V rámci Operačního programu životní prostředí je pro celé rozpočtové období Evropské unie, tj. 2007-2013 počítáno s rozdělením cca 5 176,500 mil. Euro. Pro ochranu přírody a krajiny bude možno využít cca 10% z této částky, tj. cca 517,650 mil. Euro. Ochrana přírody a krajiny je obsažena v prioritní ose 6 – Zlepšování stavu přírody a krajiny. Prioritní osa 6 bude financována z Evropského fondu pro regionální rozvoj a ze státního rozpočtu. Podpora chovu ovcí a koz bude možná z oblasti intervence 6.2. – Podpora biodiverzity. Předměty podpory souvisejícími s chovem ovcí a koz v oblasti intervence 6.2. jsou:

- opatření k uchování a zvyšování početnosti druhů, realizovaná především prostřednictvím záchrany druhů a ekosystémů a vytváření vhodných podmínek pro jejich další existenci,
- zajišťování péče o chráněná území a vyhodnocování výsledků péče s využitím zásad ekosystémového přístupu při ochraně biodiverzity in situ.

Do podpory by mělo jít zahrnout i náklady na výkupy pozemků, a to s výjimkou fyzických osob. Dále by mělo jít zahrnout náklady související s likvidací nevyužité rostlinné hmoty z managementových opatření např. formou kompostování (nepodporuje se skládkování, pálení bez energetického využití apod.).

Pro žadatele mimo AOPK ČR a správy národních parků bude možné se přihlásit do grantových schémat, které bude pravděpodobně vypisovat AOPK ČR pro zajištění následujících cílů oblasti intervence 6.2., které budou při vyhlášení vždy blíže specifikovány:

- posílení populací ohrožených druhů rostlin a živočichů a jejich biotopů,
- posílení biologické rozmanitosti na úrovni stanovišť,
- snížení antropogenních vlivů na přírodu a krajinu.

HORIZONTÁLNÍ PLÁN ROZVOJE VENKOVA ČR 2004-2006 A PROGRAM ROZVOJE VENKOVA 2007-2013

Horizontální plán rozvoje venkova 2004-2006 (dále HRDP) naplňuje II. pilíř společné zemědělské politiky Evropské unie. Cílem je podpora venkova a principů udržitelného rozvoje vedle přímé podpory zemědělské produkce, která je I. pilířem. Strategické cíle HRDP v České republice jsou:

- zachovat zemědělství ve znevýhodněných oblastech, zlepšit příjmovou situaci zemědělců zejména v méně příznivých oblastech a působit proti jejich odlivu ze znevýhodněných oblastí,
- udržovat a chránit životní prostředí (s důrazem na vodní složku) a kulturní krajinu,
- zlepšit strukturu pracovníků v zemědělství (věkovou, vzdělanostní),
- alternativní využití zemědělskou půdu zejména vysazováním lesa,
- sdružovat producenty při uplatňování produktů na trhu,
- podporovat obnovitelné energetické zdroje šetrné k životnímu prostředí.

K udržení a ochraně životního prostředí a kulturní krajiny by měly vést agroenvironmentální programy, na které bylo v HRDP vyčleněno cca 334,99 mil. Euro. Součástí celofaremního opatření ošetřování travních porostů je i podpora pastvin (2890,- Kč/ha) a ve zvláště chráněných územích extenzivních pastvin (4330,- Kč/ha).

Program rozvoje venkova 2007-2013 spojuje HRDP a Operační program Zemědělství a navazuje na ně. V rámci agroenvironmentálního podopatření ošetřování travních porostů dojde k nahrazení extenzivních luk a pastvin a posunu seče za podopatření druhově bohaté trávníky. Extenzivní pastviny budou nahrazeny dvěma tituly – druhově bohaté pastviny a suché stepní trávníky, vřesoviště. Suché stepní trávníky obsahují následující biotopy dle Katalogu biotopů ČR: T3.1 – Skalní vegetace s kostřavou sivou, T3.2 – Pěchavové trávníky, T3.3 – Úzkolisté suché trávníky, T3.4 – Širokolisté suché trávníky, T3.5 – Acidofilní suché trávníky, T5.5 - Acidofilní trávníky mělkých půd, T8.1 – Suchá vřesoviště nížin a pahorkatin. Od července do konce roku 2006 vymezují orgány ochrany přírody (AOPK ČR, Správy národních parků a krajské úřady) s přihlédnutím k místním podmínkám druhově bohaté trávníky do registru půdních bloků (LPIS). Možné zpřesnění požadavků na hospodáře u každého půdního bloku více respektuje místní podmínky.

ZÁVĚR

Základní rozdíl mezi Programem péče o krajinu, Operačním programem životní prostředí na jedné straně a Horizontálním plánem rozvoje venkova a Programem rozvoje venkova na druhé straně je nastavení vzhledem k potenciálnímu žadateli. U prvních jsou vybírány „projekty“ na základě návrhů žadatelů nebo nabídky orgánu ochrany přírody. Pak je s hospodářem uzavřena smlouva, ve které je určeno, co má a nemá udělat. Na tyto podpory nevzniká nárok automaticky a je možno je přizpůsobit potřebám konkrétní lokality. Po provedení činností probíhá přebírání díla orgánem ochrany přírody. Takto postavená podpora je velice náročná na administrativu a je vhodná především pro lokality, které vyžadují jednorázovou, flexibilní nebo specifickou péči. U podpor v druhém případě jsou předem nastaveny podmínky, co daný hospodář má a nemá udělat. Pokud hospodář splní vstupní podmínky a zaváže se, že provede výčet činností, má paušální nárok na tyto podpory. Kontrola se provádí u určitého procenta náhodně vybraných zemědělců. Takto postavená podpora je méně náročná na administrativu a je vhodná především pro lokality, které nevyžadují jednorázovou, flexibilní nebo specifickou péči.